

ŁUKASZ WŁODARSKI* – TORUŃ

**PRZEBIEG WIZYTACJI KANONICZNEJ
BISKUPA LEONA WETMAŃSKIEGO W SIERPNIU 1938 ROKU
W DROBINIE. Z DZIEJÓW PARAFII PW. ŚW. STANISŁAWA B.M.
W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM**

Drobin położony jest na północnym Mazowszu, około 30 km na północny-wschód od Płocka. W dwudziestoleciu międzywojennym osada znajdował się w granicach administracyjnych województwa warszawskiego oraz powiatu płockiego, natomiast w strukturach kościelnych, parafia przynależała do diecezji płockiej, a w niej do dekanatu racińskiego¹. Dzieje Drobin nie są jak na razie należycie przebadane. Dysponujemy jedynie szczątkową wiedzą odnośnie do przeszłości zarówno samego miasta, jak i parafii. Niestety nie zachował się dokument erygujący parafię.

Pierwsze wzmianki świadczące o istnieniu w tej miejscowości struktur kościelnych pochodzą z 1. poł. XIV wieku. W dyplomie wystawionym w Płocku przez tamtejszego biskupa Floriana z 2 lutego 1333 roku², w liście świadków odnajdujemy kanonika płockiego Hermana, plebana w Drobinie. Na lata około 1477-1507 przypada budowa murowanego kościoła z fundacji ówczesnego właściciela Drobin – Ninogniewa Kryskiego. Kościół ten wielokrotnie podupadał wskutek licznych pożarów i najazdów, za każdym razem był jednak odbudowywany. Obecny zewnętrzny kształt świątyni zawdzięczamy pracom budowlanym z końca XVIII wieku. Na szczególną uwagę zasługują nagrobki rodziny Kryskich. Jeden z nich wyszedł spod dłuta Michała Anioła lub Santi Gucciego i jest uważany za prawdziwą perłę renesansowej rzeźby w Polsce³. Pomimo tak bogatej hi-

* Łukasz Włodarski – mgr historii; doktorant w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK; e-mail: wlodarski24@gmail.com

¹ Por. *Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam saecularis quam regularis diocesis Plocensis pro anno domini 1938*, Płock 1938, s. 72-73.

² *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, t. 2, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, przy współpracy K. Pacuskiego, H. Wajsa, Wrocław 1989, nr 204, s. 204-205.

³ Por. H. Kozakiewiczowa, *Nagrobki Kryskich w Drobinie k. Płocka*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 17 (1956) nr 1, s. 3-23.

storii ani parafia, ani sam Drobin nie doczekały się szczególnego zainteresowania historyków⁴.

W artykule przedstawiony zostanie przebieg wizytacji kanonicznej bpa Leona Wetmańskiego w parafii Drobin w sierpniu 1938 roku. Początków instytucji wizytacji biskupich można upatrywać już w podróżach apostołskich św. Pawła, który m.in. nawiedzał zakładane przez siebie pierwotne gminy chrześcijańskie, jednak pewne sformalizowanie w tej materii uwidocznione jest dopiero od 1 poł. III wieku. Pierwotnie wizytację wykonywane były wyłącznie przez biskupów. W okresie od IX do XI wieku ich przeprowadzanie scedowane zostało na rzecz archidiaconów. Następnie pod wpływem reformy gregoriańskiej począwszy od XI stulecia powtórnie wzrosło znaczenie wizytacji biskupich. W 1246 roku papież Innocenty IV wydał konstytucję *Romana Ecclesia*, która zaprowadziła ład w sprawach odnoszących się do wizytacji, a w szczególności uregulowała kwestię ich przebiegu i formy⁵.

W polskich strukturach kościelnych pierwsze wizytacje najprawdopodobniej pojawiły się po ukształtowaniu się sieci diecezjalnej oraz parafialnej i były przeprowadzane przez archidiaconów. Wiek XIII przyniósł upowszechnienie instytucji wizytacji w całej polskiej prowincji kościelnej, ale już od XIV stulecia widoczne są liczne jej zaniedbania. Na gruncie polskim uregulowania prawne dotyczące wizytacji to dopiero przełom XIV/XV wieku⁶. Schyłek średniowiecza to w zasadzie czas, w którym zaprzestano dokonywania wizytacji, tylko nieliczni biskupi i archidiaconi wywiązywali się ze swoich obowiązków w tym zakresie, co ostatecznie skutkowało upadkiem tejszej instytucji aż do początku XVI wieku włącznie⁷. Dopiero Sobór Trydencki doprowadził do restauracji wizytacji, która posłużyć miała jako narzędzie do walki z reformacją. Sobór wzmocnił znaczenie

⁴ Poza wspomnianym wyżej artykułem H. Kozakiewiczowej zob. *Drobin*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1881, s. 146; L. de Verdon Jacques, *Krótką monografią wszystkich miast, miasteczek i osad w Królestwie Polskim*, Warszawa 1902, s. 48; A. Rojewski, S. Dziekan, *Zwyczaj i obrzędy adwentu i Bożego Narodzenia w parafii Drobin*, „Studia Płockie”, 12 (1984) s. 161-204; J. Barański, *Drobin w latach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (do 1864 r.)*, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, 31 (1986) nr 3, s. 30-34; K. Zadrozny, *Drobin i okolice w Powstaniu Styczniowym*, „Nasze Korzenie. Półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku poświęcony przyrodzie, historii i kulturze północno-zachodniego Mazowsza: płockie, sierpeckie, płońskie, gostynińskie”, 3 (2012), s. 26-28; Ł. Włodarski, *Imiona chrzestne nadawane w parafii rzymskokatolickiej pw. św. Stanisława B.M. w Drobinie w latach 1826-1913*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 104 (2015) s. 349-362; tenże, *Parafia Drobin w latach 1939-1945 w świetle kroniki parafialnej*, „Nasza Przeszłość”, 125 (2016), s. 249-262; tenże, *Mieszkańcy Drobin w świetle „Liber status animarum” z roku 1938*, „Textus et Studia”, 3 (2015) nr 3, s. 125-145

⁵ B. Dygdała, *Struktury parafialne diecezji chełmińskiej w XVII-XVIII w.*, Toruń 2009, s. 17-18.

⁶ B. Kumor, *Przedrozbiorowe wizytacje kościelne jako źródło demograficzne*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 2 (1968) s. 6; S. Librowski, *Wizytacje diecezji wrocławskiej*, cz. 1, t. 1, *Opracowanie archiwalno-źródłoznawcze*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 8 (1964) s. 105-106; Dygdała, *Struktury*, s. 19-20.

⁷ Librowski, *Wizytacje*, s. 107.

biskupa, który został pierwszym i najważniejszym wizytatorem w swojej diecezji. Ponadto miał on przeprowadzać ją osobiście, a tylko w wyjątkowych sytuacjach mógł posyłać swego zastępcę. Biskup uzyskał status delegata Stolicy Apostolskiej, który umożliwił mu wizytację kościołów, klasztorów oraz innych instytucji na terenie objętym jego jurysdykcją nawet w przypadkach, gdy wcześniej zostały udzielone im specjalne przywileje uwalniające od wizytacji⁸. Wizytacje wedle Ojców Soborowych miały odbywać się raz w roku, a w przypadku, gdy biskupstwo było rozległe terytorialnie co dwa lata. W praktyce jednak poza obszarem Włoch było to trudne do zrealizowania i ostatecznie zdecydowano, że miały one odbywać się co pięć lat⁹. Wzorcowe przepisy wizytacyjne, które przyjęto najpierw w Italii, a potem w niemalże całej zachodniej Europie zostały ustalone w 1565 roku w Mediolanie, na synodzie diecezjalnym zwołanym przez miejscowego metropolitę Karola Boromeusza. Wedle ustaleń synodalnych wizytacja winna rozpocząć się od katedr i kościołów miasta biskupiego, a następnie objąć pozostałe świątynie diecezji. Dalej wizytacji powinny być poddane instytucje kościelne tj. seminaria, szkoły, szpitale itp. Synod precyzował również jak taką wizytację należało przeprowadzić. Tak więc, podczas jej trwania nie powinno zabraknąć głoszenia Słowa Bożego przez biskupa i nauki prawd wiary. Nadto wizyty powinien on udzielić sakramentu bierzmowania. Zalecano m.in. aby wizytator przebadał stan świątyni oraz jej uposażenie, sprawowanie nabożeństw, stan i jakość prowadzonych ksiąg, moralność kleru oraz poziom religijny wiernych. Powyższe wytyczne zostały przyjęte również na ziemiach polskich i funkcjonują z pewnymi modyfikacjami w zasadzie po dziś dzień¹⁰.

Pierwsza zachowana wizytacja parafii Drobin pochodzi z 1598 roku i została przeprowadzona przez archidiakona płockiego Jana Górskiego¹¹. Z okresu XVII-XIX wieku zachowało się tylko kilkanaście wizytacji, jednak większość z nich to wizytacje dziekańskie¹². Na tym tle wyróżnia się wizyta kanoniczna parafii, która odbyła się w dniach 25-26 sierpnia 1938 roku (czwartek-piątek), z racji zachowania się przekazu źródłowego naświetlającego nam okoliczności jej przygotowania, jak i samego przebiegu¹³. Wizytatorem był biskup pomocniczy diecezji płockiej, a zarazem jej wikariusz generalny, Leon Wetmański¹⁴.

⁸ Por. Dygdała, *Struktury*, s. 25-30.

⁹ Kumor, *Przedrozbiorowe wizytacje*, s. 9.

¹⁰ W. Górski, *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej w świetle pierwszych synodów kard. Karola Boromeusza*, Lublin 1988, s. 13-15; Dygdała, *Struktury*, s. 32-33.

¹¹ Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej: ADP), Akta wizytacji biskupich i dekanalnych diecezji (XVI-XIX w.), sygn. 5, k. 293v – 294.

¹² Np. Tamże, sygn. 261, 262, 422.

¹³ ADP, Fragmenty Akt Parafialnych XVII-XX w., Księga Protokołów Posiedzeń Zarządu Akcji Katolickiej w Drobinie (dalej: PAK), s. 9-13.

¹⁴ Leon Wetmański (ur. 10 IV 1886 r. w Żurominie – zm. 10 X 1941 r. w obozie w Działdowie) – syn Adama i Korduli z Chądzyńskich. W czerwcu 1923 r. w katedrze płockiej przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Antoniego J. Nowowiejskiego. Odbył studia w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie pełnił kolejno funkcję prefekta gimnazjum żeńskiego, ojca duchownego w seminarium oraz profesora. Z wykształcenia był magistrem teologii. Po powrocie do Płocka pracował jako profesor ascetyki i mistyki, był także ojcem duchownym w Niższym Seminarium Duchownym

Z zachowanych źródeł wiemy, że przygotowania do wizytacji pasterskiej rozpoczęły się z początkiem czerwca 1938 roku. Na zebraniu Zarządu Parafialnej Akcji Katolickiej, które odbyło się 3 czerwca tr., w związku z zapowiedzią wizytacji biskupiej postanowiono utworzyć „Komitet Przyjęcia”. W jego skład miało wejść kilkanaście osób nie będących przedstawicielami żadnych organizacji kościelnych oraz wybrani członkowie zrzeszeń katolickich. Komitet zebrać się miał wraz z początkiem lipca, a do tego czasu na zebraniach poszczególnych stowarzyszeń i bractw miano omówić podjęcie koniecznych przygotowań. Pierwsze spotkanie „Komitetu Przyjęcia Ks. Biskupa” odbyło się 9 lipca 1938 roku w sali parafialnej w obecności dwudziestu osób. Wśród zebranych, poza księdzem kanonikiem Feliksem Hilarym Godlewskim, ówczesnym proboszczem parafii Drobin¹⁵, osiem osób reprezentowało stowarzyszenia i bractwa parafialne, natomiast pozostałe dwanaście osób, to zaproszeni inni członkowie parafii¹⁶. Tak ukonstytuowany Komitet postanowił, że wszystkie stowarzyszenia i bractwa na własnych posiedzeniach przygotowują sprawozdania¹⁷. Kolejnym postanowieniem tego kolegium była decyzja o stworzeniu dwóch bram tryumfalnych. Pierwsza z nich miała stanąć na tzw. rogatkach płockich¹⁸. Ustalono, że przy niej przywita biskupa ówczesny dziedzic folwarku Drobin Jan Karczewski oraz mała dziewczynka, która miał być przedstawicielką Krucjaty Eucharystycznej działającej w parafii. Z kolei druga brama tryumfalna miała powstać przy bramie kościelnej. Postanowienia Komitetu nie podają kto miał przy niej witać dostojnego gościa, ale należy przyjąć, że był to

w Płocku. Dnia 19 X 1927 r. z nominacji papieża Piusa XI został biskupem pomocniczym diecezji płockiej. Świecenia biskupie przyjął 22 IV 1928 r. w katedrze płockiej. Jego głównym konsekratorem był biskup A.J. Nowowiejski, a współkonsekраторami byli bp piński Zygmunt Łoziński oraz bp chełmiński Stanisław W. Okoniewski. Jako biskup pełnił różnorakie funkcję m.in. dyrektora krajowego Unii Apostolskiej Kapłanów w Polsce, diecezjalnego asystenta Akcji Katolickiej. W czasie II wojny światowej został aresztowany przez Niemców 28 II 1940 r. w Słupnie koło Płocka. Następnie w marcu 1941 r. został przewieziony do obozu w Działdowie, gdzie zmarł w październiku tr. Por. S. Wierzbicki, *Byli naszymi duszpasterzami. Kapłani Kościoła płockiego zmarli w latach 1901-2005*, Płock 2005, s. 107-108.

¹⁵ Feliks Hilary Godlewski (ur. 14 I 1889 r. w Szlasach Leszcze – zm. 22 VI 1960 r. w Płocku) – syn Stanisława i Florentyny Mosakowskiej. Wyświęcony na kapłana w katedrze płockiej 10 VI 1911 r. przez bpa Antoniego J. Nowowiejskiego. Posługiwał jako wikariusz kolejno w parafiach Nasielsk oraz Czyżew. Następnie był proboszczem parafii Sikórz oraz Drobin. W tej ostatniej pełnił swoją posługę w latach 1932-1956. Jako emeryt pozostawał na parafii Drobin do 1960 r. Otrzymał godność kanonika honorowego Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej. Zmarł 22 VI 1960 r. w szpitalu Św. Trójcy w Płocku. Por. Archiwum Parafialne w Drobinie (dalej: APD), Kronika Parafialna (dalej: Kronika), lata 1932-1960 (Kronika posiada tylko kilka ponumerowanych kart (foliacja) dalej wydaje się być w pewnych miejscach niekompletna, np. lata dwudzieste XX w., gdzie brak jakichkolwiek wpisów. W związku z powyższym zamiast numerów kart podaję datę roczną poszczególnych zapisów); Wierzbicki, *Byli naszymi duszpasterzami*, s. 153.

¹⁶ ADP, PAK, s. 9.

¹⁷ Tamże, s. 9.

¹⁸ Chodzi tu o końcowy fragment drogi wylotowej z Drobin w kierunku Płocka. Obecnie jest to obszar, w którym zbiegają się dwie drogi. Jedna z nich, droga krajowa nr 60, prowadzi do Płocka, z kolei druga prowadzi w kierunku wsi Biskupice.

gospodarz miejsca, czyli ks. Godlewski. Ponadto ustalono, że wejście do kościoła parafialnego również zostanie przyozdobione. Sprawozdanie wymienia z nazwiska osoby, którym budowę bram tryumfalnych zlecono. Byli to: T. Wierzbicki, S. Branczewski oraz A. Nowosielski¹⁹. Przygotowanie wieńców do dekoracji bram tryumfalnych oraz wejścia głównego do kościoła zostało przydzielone mieszkańcom wszystkich wiosek oraz folwarków wchodzących w skład parafii²⁰. Włączenie w przygotowania do wizytacji kanonicznej parafii pracowników folwarków jest mocną przesłanką pozwalającą twierdzić, że wśród członków Komitetu, w szczególności w gronie dwunastu zaproszonych osób, byli ówczesni właściciele tychże folwarków, gdyż to właśnie w ich gestii leżała możliwość oddelegowania swoich pracowników do takich prac, tym bardziej iż wizytacja przypadała na okres żniw. Przyozdobienie miasta oraz trasy przejazdu spadły na barki sekretarza gminy L. Borowskiego oraz kierownika szkoły S. Orzażewskiego, natomiast dostarczenia jałowców oraz świerków do dekoracji podjęli się W. Gieżyński, O. Karpowicz oraz J. Gorzechowski-Wieliczko. Z kolei Stowarzyszeniu Kobiet funkcjonującemu w parafii zlecono szycie dekoracyjnych flag z materiału, a Krucjacie Eucharystycznej zrobienie papierowych chorągiewek²¹. Z zachowanej księgi protokołów dowiadujemy się również, że na przywitanie biskupa miały stawić się dwie *banderje* konna oraz rowerowa. Pierwszą z nich miał poprowadzić właściciel majątku Niemczewko J. Oppen²², z kolei drugą, wzmiankowany już kierownik szkoły, S. Orzażewski²³. Ustalono także trasę przejazdu wizytatora. Po przywitaniu na rogatkach płockich pochód miał przejść ulicą Płocką w kierunku rynku, a tam na wysokości banku skrócić pod kątem prostym w prawo, w stronę kościoła parafialnego. Nad porządkiem w czasie wizyty kanonicznej bpa Wetmańskiego czuwać miała Straż Pożarna oraz mężczyźni ze Stowarzyszenia Mężów. Na okoliczność wizyty kanonicznej musiała być prowadzona jakaś katechizacja dzieci, o czym przekonuje nas ostatnie postanowienie Komitetu, gdzie zarządzono, że w tych naukach księdzu Godlewskiemu pomogą przedstawiciele Stowarzyszenia Nauczania Chrześcijańskiego²⁴.

Wiadomo, że pierwszego dnia wizytacji kanonicznej, tj. 25 sierpnia, biskup po uroczystym powitaniu udzielił młodzieży sakramentu bierzmowania (1.162

¹⁹ ADP, PAK, s. 9. Pisownia oryginalna. Źródło częstokroć podaje inicjał imienia zamiast jego pełnego brzmienia co wymusza różnorodność zapisu.

²⁰ Tamże, s. 9. Wedle *Liber status animarum* przechowywanej w ADP w skład parafii Drobin w roku 1938 wchodziły następujące wsie: Bełkowo, Bęchy, Biskupice, Budkowo, Chabowo Stara Wieś, Chabowo Łażewo, Chabowo Świniary, Cieśle, Dobrosielice, Dziewanowo, Karsy, Kłaki, Kuchary, Kunklewo, Milewko, Nagórki, Niemczewo, Nowa Wieś, Plebanka, Siemki, Świerczyn Nowy, Świerczyn Stary, Świerczynek, Tupadły, Zalesie oraz folwarki: Cieśle, Dobrosielice, Drobin, Karsy, Kuchary, Świerczyn, Tupadły. Por. ADP, *Liber status animarum*, skorowidz (bez numeracji karty).

²¹ ADP, PAK, s. 10.

²² A. Stogowska, *Reforma rolna w powiecie płockim*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku”, 9 (1977) s. 76.

²³ ADP, PAK, s. 9.

²⁴ Tamże, s. 10.

osoby)²⁵. Następnie, późnym popołudniem, prezes Parafialnej Akcji Katolickiej – Zofia Malinowska w otoczeniu prezesów pozostałych stowarzyszeń i bractw katolickich, a także innych organizacji złożyła sprawozdanie z działalności Parafialnej Akcji Katolickiej. Miało to miejsce przed dzwonnica kościelną. Biskup wizytator zasiadł na specjalnie przygotowanym tronie umieszczonym na posadzce dzwonnicy w otoczeniu księży oraz członków Rady Parafialnej²⁶. Po złożeniu sprawozdania przez panią Malinowską „poszczególne organizacje prowadzone przez swych prezesów ze śpiewem swoich hymnów organizacyjnych, kolumnami w czwórkach defilowały przed Ks. Biskupem”²⁷. Przed każdą kolumną niesiony był sztandar danej organizacji, następnie kolumna wraz ze sztandarem zatrzymywała się przed biskupem Wetmańskim, a prezes danej organizacji składał sprawozdanie z jej działalności²⁸.

Po złożeniu sprawozdań przez przedstawicieli wszystkich organizacji wizytator wygłosił dłuższe przemówienie, w którym „podziękował za gorliwą pracę organizacyjną i za miłą formę dzisiejszych sprawozdań i zachęcał wszystkich do dalszej zbożnej pracy”²⁹. Nie zabrakło także podziękowań dla ks. F. Godlewskiego oraz każdej organizacji z osobna. Kolejnym punktem biskupiego przemówienia było naświetlenie „siły religijnej” panującej w parafii dzięki dobrze funkcjonującym i zorganizowanym bractwom oraz szczere życzenia wzrostu liczebnego członków stowarzyszeń³⁰.

²⁵ APD, Kronika, rok 1938.

²⁶ Zapewne chodzi tu o Radę Parafialną Akcji Katolickiej, która wtedy istniała, o czym wiadomo z dekretu powizytacyjnego (Por. APD, Kronika, rok 1938).

²⁷ ADP, PAK, s. 11.

²⁸ Prezesi składali swoje sprawozdania w następującej kolejności: 1) Krucjata Eucharystyczna (deklamacja – Sabina Janiszewska, sprawozdanie – Marianna Ciarkowska); 2) Krucjata Eucharystyczna Sekcja Ministrantów (deklamacja – Zygmunt Buczyński, sprawozdanie – Franciszek Zian-darski); 3) Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej (deklamacja – Sabina Wiśniewska, sprawozdanie – Natalia Ciarkowska); 4) Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej (deklamacja – Wacław Zawacki, sprawozdanie – Jan Lewandowski); 5) Stowarzyszenie Kobiet (sprawozdanie – Henryka Torbicka); 6) Caritas (sprawozdanie – Stanisława Cichocka); 7) Stowarzyszenie Mężów (sprawozdanie – Stefan Bramczewski); 8) Chór Kościelny (sprawozdanie – Eugeniusz Przybyszewski); 9) Bractwo Różańca Świętego (sprawozdanie – Jan Lewandowski); 10) Stowarzyszenie Najświętszego Sakramentu (sprawozdanie – Henryk Jędrzejewski); 11) Unia Żywego Różańca (sprawozdanie – Marianna Żelechowska); 12) Dzieło Rozkrzewiania Wiary (sprawozdanie – Henryka Kokoszczyńska). Ponadto swoje sprawozdania złożyli przedstawiciele organizacji funkcjonujących poza parafią drobińską: 1) Kółko Rolnicze (sprawozdanie – Ludwik Waśniewski); 2) Straż Pożarna (sprawozdanie – Z. Zdziarski). Por. ADP, PAK, s. 11-12. Ponadto wiele danych natury statystycznej przytoczonych jest w dekrecie wydanym na zakończenie wizytacji. Wynika z niego, że w Stowarzyszeniu Mężów było 64 członków, w Stowarzyszeniu Kobiet – 50, w Stowarzyszeniu Młodzieży Męskiej – 26, w Stowarzyszeniu Młodzieży Żeńskiej – 28, w Krucjacie Eucharystycznej – 148, ministrantów – 20. Z kolei w Bractwie Doktryny Wiary było 23 członków, w Bractwie Najświętszego Sakramentu – 69, w Bractwie Różańca Świętego – 184, w Unii Żywego Różańca aż 375, Franciszkańskich Zakonników Świeckich, tzw. tercjarzy – 63, w Dziele Krzewienia Wiary – ok. 10, a w parafialnym Caritas – 23. Por. APD, Kronika, rok 1938.

²⁹ ADP, PAK, s. 12.

³⁰ Tamże, s. 12.

Następny dzień obfitował również w wiele wrażeń. Biskup był obecny podczas katechizacji dzieci. Podczas nauk, osobno przedstawiło mu się Stowarzyszenie Nauczania Chrześcijańskiego. Jeszcze przed sumą nastąpił podniosły akt dla całej Parafialnej Akcji Katolickiej. Wizytator poświęcił cztery nowe sztandary: po jednym dla Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Stowarzyszenia Kobiet oraz dwa dla Stowarzyszenia Mężów. Znamy rodziców chrzestnych wspomnianych wyżej sztandarów. Dla sztandaru Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej byli to: Z. Malinowska, J. Oppen, J. Gorzechowski-Wieliczko, H. Kokoszczyńska, dla sztandaru Stowarzyszenia Kobiet byli to: Jan Karczewski oraz Anna Radomska, natomiast rodzicami chrzestnymi dla dwóch sztandarów Stowarzyszenia Mężów byli Adolf Gierzyński i Stanisława Różańska dla pierwszego oraz Janina Kwasiborska i Stanisław Kokoszczyński dla drugiego. Podczas tej uroczystości okolicznościowe przemówienia wygłosił diecezjalny dyrektor Akcji Katolickiej ksiądz Stanisław Tenderenda³¹.

W czasie trwania wizytacji kanonicznej biskup sprawdził także stan materialny parafii, co znalazło swoje odbicie w dekreście powizytacyjnym wpisanym do „Kroniki Parafialnej”. Ocenie wizytatora podlegał przede wszystkim stan kościoła oraz jego wyposażenie, plebania i kancelaria, dom parafialny, zabudowania gospodarcze, a także cmentarz. Z dekretu dowiadujemy się również o sprawach budzących niepokój wizytatora. Zalecono założenie Rady Parafialnej³², wprowadzenie łacińskiego śpiewu liturgicznego wśród wiernych, zorganizowanie w przyszłym roku misji parafialnych, dołożenia większej staranności w prowadzeniu ksiąg metrykalnych oraz zwiększenie powierzchni cmentarza grzebalnego³³. Większość zaleceń została wcielona w życie jeszcze przed końcem 1938 r. W „Kronice Parafialnej”, pod datą 12 grudnia tr., odnajdujemy zapis, z którego dowiadujemy się o powołaniu do życia Rady Parafialnej. Do Kurii Biskupiej w Płocku zostało wystosowane pismo wymieniające członków nowopowstałego organu, którymi byli: Feliks Wierzbicki, Ludwik Warnimski, Stanisław Kokoszczyński oraz Stanisław Kwasiborski. Ponadto z zapisek kronikarskich proboszcza

³¹ Tamże, s. 12-13. Ksiądz Stanisław Tenderenda (ur. 25 III 1898 r. w Kozarzu – zm. 27 III 1984 r. w Ciechanowie) – syn Józefa i Emilii Bartosiak. Święcenia kapłańskie przyjął 11 IV 1925 r. w katedrze płockiej z rąk bpa Antoniego J. Nowowiejskiego. Odznaczony był tytułem prałata honorowego Jego Świątobliwości. Pełnił szereg różnych funkcji, był m.in. profesorem w Niższym i Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, dziekanem Kapituły Katedralnej w Płocku, diecezjalnym dyrektorem Stowarzyszeń Religijnych, diecezjalnym dyrektorem Akcji Katolickiej, diecezjalnym wizytatorem nauki religii w szkołach średnich i powszechnych, diecezjalnym dyrektorem Caritasu, a także dziekanem dekanatu ciechanowskiego. Por. Wierzbicki, *Byli naszymi duszpasterzami*, s. 200-201.

³² Chodzi tu o podstawowy organ doradzający proboszczowi w sprawach gospodarczych, gdyż istniała już Rada Parafialna Akcji Katolickiej, która to zważywszy na swój charakter była raczej gremium zajmującym się sprawami duszpasterskimi.

³³ W dekrecie powizytacyjnym czytamy: „In posterum statuimus: 1) ut Consilium fabricae ecclesiae erigatur; 2) ut cantus liturgicus lingua latina inter fideles promoveatur; 3) ut missiones sacrae ad populum anno proximo futuro habeantur; 4) ut libri metricals maioricum diligentio scribantur; 5) ut coemeterii pro sepultura septa ad finem addueantur et coemeterium in omnibus statutis synodi ordinatur”. Por. APD, Kronika, rok 1938.

wiemy, że „śpiew liturgiczny łaciński bywa zaprowadzany”, a misje parafialne odbyć się miały dopiero w 1940 r., co jednak z przyczyn oczywistych nie zostało zrealizowane. Ks. Godlewski na stronach „Kroniki” zapisał również, że „na dokładność ksiąg metrykalnych zwrócona będzie duża uwaga” oraz zadeklarował chęć odkupienia od Rady Gminy pasa ziemi placu targowego o szerokości „dwudziestu kilku metrów”, który przylegał do cmentarza w celu zwiększenia jego powierzchni³⁴.

Nie ulega wątpliwości, że wizyta kanoniczna bpa Wetmańskiego przeprowadzona w drobińskiej parafii pod koniec sierpnia 1938 r., była wydarzeniem wyjątkowym. Do jej organizacji zostało zmobilizowanych wielu wiernych, zarówno tych mających i wpływowych, jak również tych, których nie możemy zaliczyć do ówczesnych elit. Wśród osób zaangażowanych w przygotowania spotykamy okolicznych właścicieli ziemskich, kierownika szkoły, sekretarza gminy, strażaków, a przede wszystkim osoby biorące na co dzień czynny udział w życiu Kościoła, czyli przedstawiciele bractw i stowarzyszeń religijnych, którzy są zwyczaj dla nas anonimowi. Z jednej strony zachowane źródła pozwalają nam odtworzyć atmosferę tamtych dni, z drugiej zaś dają możliwość zorientowania się w sytuacji parafii u progu II wojny światowej. Widać wyraźnie duże znaczenie Akcji Katolickiej, która koordynowała działalność pozostałych grup katolickich działających w parafii. Sprawozdania Zarządu Parafialnej Akcji Katolickiej ubogacają naszą wiedzę, nie tylko o sam przebieg wizytacji, lecz również dają nam wgląd w wewnętrzną strukturę parafii. Dość szczegółowo informują nas o bractwach i stowarzyszeniach religijnych funkcjonujących w parafii, a ponadto wzbogacone danymi statystycznymi zawartymi w dekrete powizytacyjnym pozwalają zbadać liczebność poszczególnych organizacji. Najliczniejszym stowarzyszeniem religijnym działającym w parafii pw. św. Stanisława B.M. w Drobinie była Unia Żywego Różańca skupiająca aż 375 osób. W dalszej kolejności znalazły się również Bractwo Różańca Świętego (184) oraz Krucjata Eucharystyczna (148). Z kolei najmniejszą liczbę członków skupiało Dzieło Krzewienia Wiary (ok. 10), natomiast liczebność pozostałych bractw i stowarzyszeń oscylowała w granicach 20-70 osób. Łącznie w bractwach i stowarzyszeniach katolickich działających w parafii działało około 1100 osób, co stanowiło blisko 25% populacji drobińskich katolików³⁵. Pozwala to stwierdzić, że w końcówce lat trzydziestych XX w. organizacje kościelne działające w Drobinie miały ogromne znaczenie dla funkcjonowania parafii. Właściwie była to specyfika tamtych czasów. Tuż po wojnie, liczba osób zaangażowanych w działalność kościelną drastycznie spadła, co było spowodowane m.in. polityką władz komunistycznych.

³⁴ APD, Kronika, rok 1938.

³⁵ Por. *Catalogus Ecclesiarum*, s. 72. Wedle zawartych tam informacji w parafii Drobin w 1938 r. było 4.394 katolików.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Płocku

Akta wizytacji biskupich i dekanalnych diecezji (XVI-XIX w.), sygn. 5, k. 293v-294.

Fragmety Akt Parafialnych (XVII-XX w.), Teczka nr 536 „Drobin A. W. 1598; 1842”,
Drobin Liber Status Animarum 1938.

Fragmety Akt Parafialnych XVII-XX w., Księga Protokołów Posiedzeń Zarządu Akcji
Katolickiej w Drobinie, s. 9-13.

Archiwum Parafialne w Drobinie,
Kronika Parafialna, lata 1932-1960.

Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam saecularis quam regularis diocesis Plocensis pro anno domini 1938, Płock 1938.

Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza, t. 2, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, przy
współpracy K. Pacuskiego, H. Wajsa, Wrocław 1989.

Opracowania

Barański Józef, *Drobin w latach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (do 1864 r.)*,
„Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, 31 (1986) s. 30-34.

Drobin, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2,
red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1881, s. 146.

Dygdała Bogusław, *Struktury parafialne diecezji chełmińskiej w XVII-XVIII w.*, Toruń
2009.

Góralski Wojciech, *Reforma trydencka w diecezji i prowincji kościelnej mediolańskiej
w świetle pierwszych synodów kard. Karola Boromeusza*, Lublin 1988.

Kozakiewiczowa Helena, *Nagrobki Kryskich w Drobinie k. Płocka*, „Biuletyn Historii
Sztuki”, 18 (1956) s. 3-23.

Kumor Bolesław, *Przedzobiorowe wizytacje kościelne jako źródło demograficzne*, „Prze-
szłość Demograficzna Polski”, 2 (1968) s. 3-46.

Librowski Stanisław, *Wizytacje diecezji włocławskiej*, cz. 1, t. 1, *Opracowanie archiwal-
no-źródłoznawcze*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 8 (1964) s. 5-186.

Stogowska Anna, *Reforma rolna w powiecie płockim*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego
w Płocku”, 9 (1977) s. 51-88.

Rojewski Andrzej, Dziekan Stanisław, *Zwyczaje i obrzędy adwentu i Bożego Narodzenia
w parafii Drobin*, „Studia Płockie”, 12 (1984) s. 161-204.

Wierzbicki Saturnin, *Byli naszymi duszpasterzami. Kapłani Kościoła płockiego zmarli
w latach 1901-2005*, Płock 2005.

Włodarski Łukasz, *Imiona chrzestne nadawane w parafii rzymskokatolickiej pw. św. Sta-
nislawa B. M. w Drobinie w latach 1826-1913*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościel-
ne”, 104 (2015) s. 349-362.

Włodarski Łukasz, *Parafia Drobin w latach 1939-1945 w świetle kroniki parafialnej*, „Na-
sza Przeszłość”, 125 (2016) s. 249-262.

Włodarski Łukasz, *Mieszkańcy Drobin w świetle „Liber status animarum” z roku 1938*,
„Textus et Studia”, 3 (2015) nr 3, s. 125-145.

Verdmon-Jacques Leonard de, *Krótką monografią wszystkich miast, miasteczek i osad
w Królestwie Polskim*, Warszawa 1902.

Zadrozny Krzysztof, *Drobin i okolice w Powstaniu Styczniowym*, „Nasze Korzenie. Półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku poświęcony przyrodzie, historii i kulturze północno-zachodniego Mazowsza: płockie, sierpeckie, płońskie, gostynińskie”, 3 (2012) s. 26-28.

PRZEBIEG WIZYTACJI KANONICZNEJ BISKUPA LEONA WETMAŃSKIEGO W SIERPNIU 1938 R. W DROBINIE. Z DZIEJÓW PARAFII PW. ŚW. STANISŁAWA B. M. W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

Streszczenie

Drobin położony jest na północnym Mazowszu nieopodal Płocka. W dwudziestoleciu międzywojennym przynależał on administracyjnie do województwa warszawskiego, a nim do powiatu płockiego, natomiast w strukturach kościelnych w dekanacie raciąskim diecezji płockiej. Proboszczem parafii w latach 1932-1956 był kanonik Feliks Hilary Godlewski. W Drobinie pod koniec sierpnia 1938 r. odbyła się wizytacja kanoniczna parafii, która przeprowadzona została przez bpa Leona Wetmańskiego. Na podstawie zachowanych sprawozdań w księdze protokołów parafialnej Akcji Katolickiej oraz dekretu powizytacyjnego zapisanego na kartach kroniki parafialnej odtworzono przebieg wspomnianej wizyty, a także zrekonstruowano stan osobowy poszczególnych bractw i stowarzyszeń katolickich działających w parafii, co w efekcie dało nam ogólny obraz parafii Drobin u progu II wojny światowej.

Słowa kluczowe: Drobin; diecezja płocka; wizytacja kanoniczna; dwudziestolecie międzywojenne; bractwa i stowarzyszenia katolickie

THE CANONICAL VISITATION HELD BY BISHOP LEON WETMAŃSKI IN DROBIN IN AUGUST 1938. THE HISTORY OF THE PARISH DEDICATED TO ST STANISLAUS THE MARTYR IN THE INTERWAR PERIOD

Summary

Drobin is located in the north of Mazowsze, near Płock. In the interwar period, it was part of the Warsaw province and the Płock district, whereas in the church structures it was part of the diocese of Płock and the deanery of Raciąż. In the years 1932-1956, Rev. Feliks Hilary Godlewski was a parish priest in Drobin. At the end of August 1938, the auxiliary bishop of the Płock diocese, Leon Wetmański held a canonical visitation in this parish. It was possible to reconstruct the visitation, the members of particular Catholic brotherhoods and associations in the aforementioned parish on the basis of the reports recorded in the record book of the Catholic Action and the visitation decree written in the parish chronicle. This reconstruction enabled the author to present a general picture of the parish of Drobin on the threshold of the Second World War. II.

Keywords: Drobin; the diocese of Płock; a canonical visitation; the interwar period; Catholic brotherhoods and associations

Translated by Aneta Kiper